

OPIS JEDNOG DIJELA NEPOZNATIH SLIKA I PISAMA REVOLUCIONARA VLADIMIRA ČOPIĆA-SENJKE

U zadnje vrijeme pronađeno je u Senju i Jurjevu oko osam slika na kojima se nalazi Vladimir Čopić. Ima pet posveta iz »spomenara« te nekoliko razglednica-dopisnica Praga, Požarevca i Taškenta, u kojima se Vladimir Čopić javlja svojim prijateljima. Pronađena je i jedna slika Jove Čopića, Vladimirova oca. U opisu slika-dopisnica veliku pomoć pružili su mi njihovi vlasnici: prof. Pave Rogić, Mirena Deželić, pokojni Rade Gržin i Frane Bašić, kao i drugi Senjani, dobri znanci Vladimira do 1925. kada s njime gube svaki kontakt jer je emigrirao u inozemstvo.

Ovaj materijal važan nam je jer nam dopunjuje rane godine života Vladimira Čopića, a osobito njegovo đačko-studentsko doba, te vrijeme kada se nalazio u Pragu kao vojnik, ili pak u Taškentu kao zarobljenik, te u požarevačkom zatvoru, u kojemu je boravio kao politički i partijski radnik.

Ovo opisivanje Vladimira Čopića nema znanstvene pretenzije, ono je samo prilog rasvjetljavanju njegova života i rada, pokušaj da se iz zaborava otme njegov fizički izgled i pojava, koja je u svoje vrijeme i te kako zračila i osvajala srca radničke klase, posebno prijatelje i suborce.

Ovim se želim pridružiti, i na neki način dopuniti, radove u S. Zborniku VII, a koji se odnose na braću Vladimira i Milana Čopića, koji su čitav svoj život posvetili napretku svoje Partije, a na koncu su i položili živote za pobjedu radničke klase, u prvom redu u njihovoj domovini Jugoslaviji, a potom i u svijetu.

Slike i pisma poredani su kronološkim redom, kako sam to mogao utvrditi.

U ovim dokumentima ostat će mnogo toga neobjašnjelog, jer više nema živih, pravih svjedoka iz toga vremena. Ali, bez obzira na to, ovi pobirci ostaju autentično svjedočanstvo o mladom Vladimiru i njegovu rodnom Senju, a koji su on i njegov brat Milan beskrajno voljeli i o njemu sanjali do konca života na njima specifičan »senjski način«. U to sam posve uvjeren.

1. Slika prikazuje I. razred Pučke škole u Senju, koja se u to vrijeme nalazi u zgradi današnjeg Srednjoškolskog centra — do bivše zgrade Magistrata. Sudeći po pročelju, učenici su slikani ispred škole. Na slici je u tri reda poredano trideset i šest učenika. U sredini je njihov učitelj Anton Delak. Većina je učenika ošišana. Fotografiju je snimio prvi senjski fotograf Bronzini u početku školske godine 1897. Ovu godinu sam utvrdio prema iskazu

Sl. 51 — Učenci I. razreda pučke škole u Senju oko 1897. Vladimir Cosipč u donjem redu treći zdesna.

pok. Rade Gržina, a isto tako analizom godine početka i završetka školovanja Vladimira Čopića u Senjskoj gimnaziji, koju je polazio od 1901—1910. (stanje iz imenika Senjske gimnazije.)

Prema ovome proilazi da je Vladimir krenuo u školu kada je imao šest i pol godina.

Slika nam je posebno zanimljiva, jer se po odjeći učenika mogu uočiti veoma teške socijalne i društvene prilike Senja. Većina je učenika loše odjevena, poderane i zakrpane odjeće. Pretežito su to djeca senjskih lučkih radnika i zidara te radnicâ tvornice duhana.

Naš Vlade kako su ga Senjani nazivali, sjedi u donjem redu, treći zdesna. Ozbiljno dječje lice, čvrst pogled i stav koji je toliko karakterističan da se po njemu Čopić lako prepoznaje. (S. zbornik VII. sl. 51)

Sl. 52 — Učenici IV. razreda gimnazije u Senju oko 1905. Vladimir Čopić stoji prvi s lijeve strane, do vrata.

2. Na slici se nalazi trideset i šest učenika IV. razreda Realne gimnazije u Senju. Snimio senjski fotograf Bronzini u dvorištu konvikta »Ožegović-anum«, školske godine 1905/6. Vjerojatno se radi o završetku školske godine, jer nakon IV. razreda, završetka tzv. niže gimnazije, jedan dio učenika ne nastavlja školovanje. U sredini, među učenicima, nalazi se njihov razrednik. Vladimir Čopić stoji prvi s lijeve strane, do vrata. Rukom se oslonio na stolicu.

Učenici su pristojno odjeveni. To više nisu djeca, njihova lica su ozbiljna. U sredini su tri učenice, što još uvijek predstavlja rijetkost u tadanjim srednjim školama. (S. zbornik, VII, sl. 52)

3. Na slici se nalazi grupa učenika VI. razreda Realne gimnazije u Senju. Snimljeno oko 1908. u dvorištu zgrade »Stella« — stari hotel »Zvijezda«, koji se nalazio istočno od Velikih vrata. (S. zbornik, VII. sl. 53)

Vladimir Čopić (»Relja«, kako su ga zvali kolege), nalazi se u gornjem redu drugi zdesna. Uz njega je njegov dobar i intiman prijatelj Pave Rogić. Sa strane ponizno stoji tadašnji podvornik gimnazije Cvitovec, kod kojega su neki od Vladinih kolega i stanovali. U stanu Josipa Cvitovca mladići su se često sastajali, učili, čitali i vodili različite diskusije. Original slike vlasništvo je prof. Pave Rogića, kojemu se na korištenju slikom i zahvaljujem.

U spomenaru mlade Varošanke Antonije, Martina, Bašić (rođ. 1898), koja je umrla vrlo mlada u 20. godini života od tuberkuloze, među spomen-sjećanjima nalaze se i četiri koja je upisao njen malo stariji susjed Vladimir Čopić kao maturant 1909. Rukopis je kaligrafski, u stilu vremena. Spomenar se kao draga obiteljska uspomena na tetu Toncu čuva kod Mile Bašića u Senju.

4. Spomen je datiran 12. XI. 1909.
i pisan njemačkim jezikom:

*Geboren wird der Wurm und wird
zertreten,
Und nichts bezeichnet seines
Lebens Spur
(Th. Körner).
Zengg, den 12. XI. 1909.*

V. Čopić
maturant

U prijevodu Zlate Derossi:
Crv se rađa i biva

zgražen,

A trag njegovog života
ništa ne označuje.

Sl. 53 — Grupa učenika VI. razreda gimnazije u Senju, u dvorištu »Stela«, oko 1908. Vladimir Čopić stoji u sredini gornjeg reda. Lijevo Vladin prijatelj Pave Rogić.

5. Spomen je datiran 19. XI. 1909.
Pisan hrvatskim jezikom.

*Na tihu moru brode jednako
Svi brodovi, al' kad smrtne rane
Zadade sudba, onda mir sačuvat,
To ište plemenitu ćud. (Shakespeare)*

U Senju 19. XI. 1909. upisao u »Spomen-knjigu«

*V. Ćopić
maturant*

6. Spomen datiran 19. studenog 1909.
pisan njemačkim jezikom:

*Es irrt Mensch, solang er strebt.
(Goethe).*

Zengg, den 19. November 1909.

*V. Ćopić
maturant*

U doslovnom prijevodu prof. Z.
Derossi:

»Čovjek luta dokle god za nečim
teži.«

7. *Ćud je ženska smiješna rabota, (stvar)*

*nezna žena ko je kakve vjere
stotinu će promjenit' vjerah,
da učini što joj srce žudi. (Njogoš)*

U Senju 19. studenog 1909.

*V. Ćopić
privatista VIII r.*

8. U djevojačkom spomenaru Emice Dobijaš-Čanić, tada učenice VI. razreda Realne gimnazije u Senju, uz sjećanja ostalih prijatelja, kolega i kolegica, nalazi se i spomen koji je Emici krasopisom posvetio Vladimir Ćopić. Spomen je pisan njemačkim jezikom, kako bi se prikriji pravi osjećaji i na neki način istaklo stečeno znanje ili poznavanje filozofskih misli pojedinih svjetskih velikana. Za ovu priliku Ćopić se pri koncu 1909. kao maturant koristio mišlju velikog njemačkog pjesnika Schillera, te pisao u Spomenar:

*»Der Wahn ist Kurz, die Reu' ist lang«
(Schiller)*

Zengg, den 20. XII 1909.

VI. Ćopić

U prevodu:

»Taština je kratka a kajanje dugo«

(Šiler)

Senj, 20. XII 1909.

VI. Ćopić

Smrću Eme Čanić nestalo je Spomenara, ali je Ćopićev zapis ranije pre-snimljen. On nam je posebno zanimljiv jer nam pomaže da bar malo zavi-rimo u emotivne trenutke iz gotovo nepoznate intime Ćopićeve mladosti.

9. Slika u vidu dopisnice na kojoj se nalazi tridesetak članova Hrvatskog sokola u Senju. Mladi sokolaši stoje — stariji sjede. U sredini su njihovi starješine Julije Scarpa i Božo Matičić. U gornjem redu, stojeći, prvi slijeva

je Vladimir Čopić. Ispred, na zemlji, leže vježbalački rekviziti te grb Sokola. U gornjem redu, stojeći, prvi je slijeva Vladimir Čopić. (Slika 54)

Sokolaši su se slikali na Staroj cesti, uz gradski bedem, nasuprot bivšoj zgradi »Lav« (danas zgrada »Autotransa« oko 1909/10., dakle u vrijeme kada Vladimir Čopić polazi VIII. razred Gimnazije u Senju.

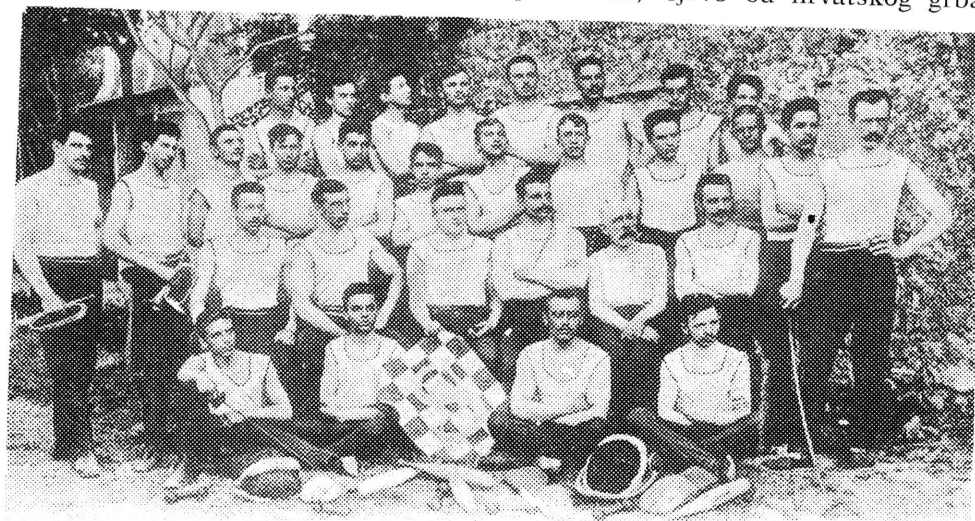
Prema sjećanju Vladinih kolega on se kao gimnazijalac i kasnije kao student prava veoma aktivno bavio tjelovježbom — kao član Hrvatskog sokola u Senju. Ovo nam potvrđuju podaci iz brošure »Pabirci iz prošlosti Hrvatskog sokola u Senju« izdano u povodu 40. godišnjice opstanka društva (1889—1929.), a što je sabrao i obradio dr. Ante Vlahović.

Na str. 21. stoji u izvještaju rada Sokola iz godine 1909. da su u prednjački zbor primljeni Vladimir Čopić, Frane Glavičić »Ciklona« i Frane Prpić.

Na str. 23. u izvještaju rada u 1912. prednjački zbor sačinjavaju: Čopić, Brajković, Kekini i Stimac. Na sjednici Zbora od 10. III. 1912. Čopić govori »o apatija koja je u društvu zavladała. Aludira i na staleške razlike, koje u Društvu dolaze do izražaja. Uslijed svega toga, zaključio je prednjački zbor da se razide, jer da neće dalje pokrivati nerad upravnog odbora.«

10. Velika slika, na kojoj se nalazi šezdesetak članova Hrvatskog sokola u Senju, negdje 1910. Sokolaši su snimljeni u društvenim prostorijama, koje su se nalazile u prizemlju kuće građanina Krmpotić-Zeca na Staroj cesti. Slika prikazuje unutrašnjost prostorija koje su prostrane i pogodne za tjelovježbu, ali i za ostale društvene zabave i igre, koje su senjski sokolaši često, osobito u zimskim mjesecima, prikazivali i organizirali za ostalo tzv. rodoljubno građanstvo Senja. U prvoj prilici prostorije su lijepo dekorirane i tada se izvodio neki kazališni komad. (Slika 55)

Među diletantima nalazi se i Vladimir Čopić, tada učenik VIII. razreda Senjske gimnazije. Čopić stoji u zadnjem redu, lijevo od hrvatskog grba,

Sokolska dopisnica

Hrvatski Sokol u Senju.

Sl. 54 — Prednjački zbor »Hrvatskog sokola« u Senju — Vladimir Čopić stoji prvi slijeva, u najgornjem redu, snimljeno oko 1910.

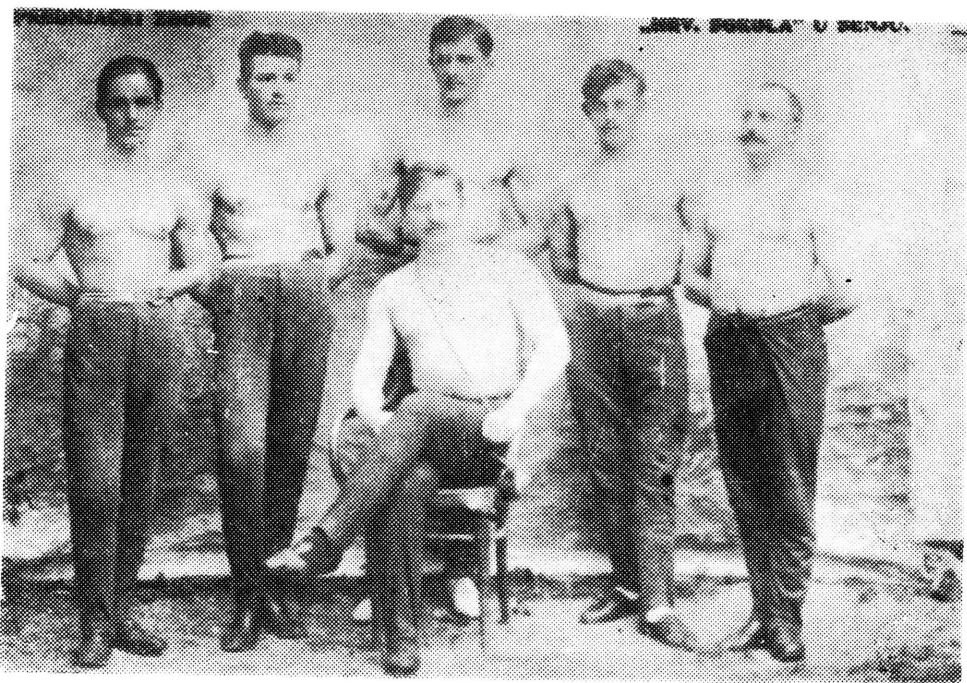
Sl. 55 — Maskirana zabava »Hrvatskog sokola« u Senju oko 1909. Vladimir Čopić stoji sedmi slijeva u gornjem redu, između dvije djevojke.

odjeven u mornarsko odijelo, bez kape na glavi — stoji između dvije lijepe djevojke. Na temelju ove slike, a i inače nam je poznato po pričanju starih Senjana da je Čopić lijepo pjevao, vidi se da je uz smisao za glazbu i šalu imao i smisla za glumu, što mu je kasnije, kroz život, više puta dobro došlo.

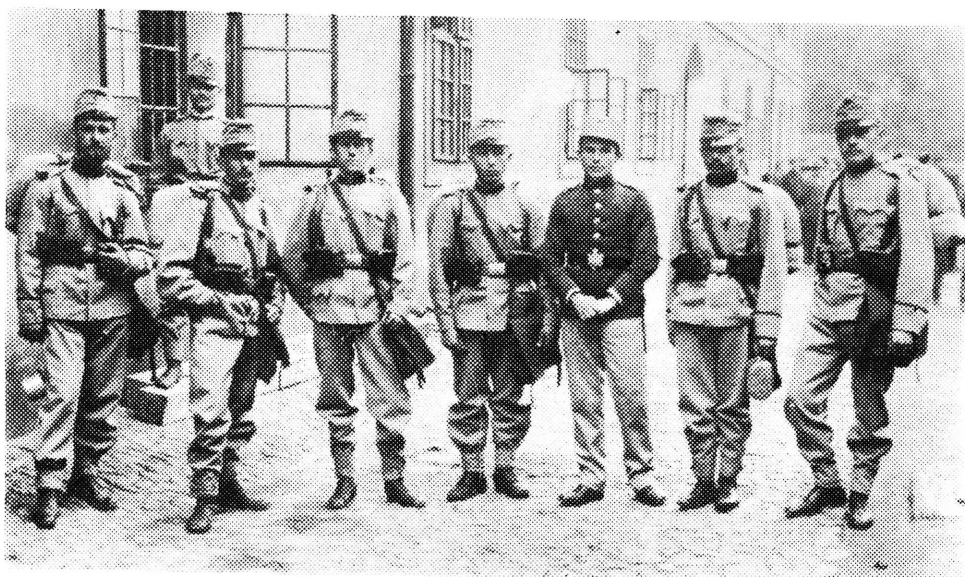
11. Slika prikazuje prednjački zbor Hrvatskog sokola u Senju. Sokolaši su do pasa goli, odjeveni u sportske hlače i šlape. Prikazani su u atletskej pozici, prvi lijevo stojeći je Vladimir Čopić. Slika potječe negdje iz godine 1911., kada je Vlade kao student došao kući za ljetne praznike. Kao i ostali prednjaci i Vlade je lijepo razvijen, čvrst mladić, veoma ozbiljan. Ovdje stoji u tipičnoj Čopićevoj pozici. (Slika 56)

Vlade se, uz sve kućne poslove i učenje, bavio gimnastikom i rano shvatio onu staru poslovicu da »samo u zdravom tijelu može biti zdrav duh«, i ne sluteći koliko će mu snažno i zdravo tijelo pomoći da svlada životne i radne prepreke i da izdrži sve progone i robije te prođe kroz pakao bitaka.

12. Vladimir Čopić imao je mnogo prijatelja s kojima se dopisivao kao gimnazijalac, student, vojnik i istaknuti partijski rukovodilac. Tragajući za uspomena na znamenite Senjane, nedavno smo pronašli jednu dopisnicu — fotografiju, koju je Vlado Čopić napisao olovkom dok je godine 1914. bio u vojnoj školi u Pragu. Kartu je uputio svom mlađem znanцу, tada gimnazijalcu Anti Vlahoviću u Senj. U prostoru za priopćenje Vlado je čitkim rukopisom napisao:

Sl. 56 — Razglednica »Hrvatskog sokola« u Senju — Vladimir Čopić u gornjem redu prvi slijeva. Snimljeno na Staroj cesti oko 1910.

Sl. 57 — Vladimir Čopić u prvim danima vojnikanja, Prag, mjeseca kolovoza g. 1914. Stoji prvi slijeva.

Sl. 58 — Prag, mj. kolovoz 1914. Vladimir Čopić kao austro-ugarski vojnik izdvojen sa skupne slike (br. 57).

Prag, 8. VIII. 1914. Ovo je uspomena na prve dane moga vojničovanja. Ovi do mene postavljeni su ostali freinzligen. Sad smo naime odjeljeni od drugih i imamo posebnu sobu. Prvi do mene je Tirolac, drugi Bošnjak, treći Rusin, četvrti Deutschböhmi, peti opet Rusin i šesti Čeh. Još smo dobili jednog Talijana. Mene nije osobito dobro pogodilo. Očekujem od tebe odgovor. Rukoljub mil. gđi. mami, srdačan pozdrav g. tati i ostalima, a osobito Tebi

Tvoj Čopić

PS I jednog Slovenca smo dobili

Na desnoj strani prostora
za adrese
lijevo okrugli poštanski žig
unutar dva kruga SMICHOW 1
SMICHOW 1—3.
u sredini 9. VIII 14—5
naslovljeno:

Velectény Pan
p. Ante Vlahović
gimnazijalac
Senj — Zengg
Chorvatsko primorje
desno Feldpost I,
E F. Vladimir Čopić
(?) 28. II ers. Komp.
Praga
Ujzed-Gasse

12 a. Na drugoj strani karte — fotografije s lijeve je strane tipična austro-ugarska kasarna, ulica tamna, u pozadini tvornički dimnjak. U prvom planu

grupa austrijskih vojnika, jedan do drugoga, redosljed kojih je naveo Čopić. Svi su, pa i Čopić pod ratnom spremom, ali bez pušaka. Vladimir Čopić je prvi stojeći slijeva. Dopisnica je važna jer nam približno utvrđuje vrijeme kada je Čopić mobiliziran, tj. kad je došao u Prag. Slika se također nalazi u posjedu Mirene Deželić, koja ju je ustupila za objavljivanje.

13. Nalazeći se u ruskom zarobljeništvu u Taškentu, Vladimir Čopić napisao je krasopisom i tintom, 10/23. VII. 1915. jednu dopisnicu gđi Marici Rogić, koja je tada živjela u Sv. Jurju kod Senja. Čopić se javlja da je već više od četiri mjeseca u zarobljeničkom logoru za oficire u Taškentu — Azija. Kao i obično zanima se za svoje prijatelje: Pavu, Ivu i Slavka Rogića, a isto tako navodi da nema nikakvih vijesti od svoje kuće (iz Senja). Prema ovome Čopić je iz Taškenta već ranije pisao u Senj i drugdje slična pisma, zanimajući se za svoje roditelje i prijatelje, koji mu nisu mogli odgovoriti bojeći se neugodnosti jer su vlasti u Senju morale biti obaviještene da se dobrovoljno predao Rusima.

Iz ove dopisnice doznajemo da je Čopić postao ruski zarobljenik negdje u sredini ili na koncu ožujka 1915. Dakle, to je bilo vrijeme kada se sa svojim vodom predao Rusima.

Na naslovnoj stranici dopisnice na kojoj su se mogli javljati ruski zarobljenici iz I. svjetskog rata stoji — vjerojatno zbog cenzure — da se može pisati, ali samo na ruskom, francuskom ili njemačkom jeziku. Čopić se javlja gđici M. Rogić na njemačkom jeziku, vjerujući da će Marica obavijestiti Čopićeve roditelje i prijatelje da je živ i da se nalazi u ruskom zarobljeništvu. Na naslovnoj strani napisao je:

*Wohlgb. Freulein
Marica Rogić
Sv. Juraj bei Senj
Kroatien
(Austro-Ugarska)*

— S desne strane okrugli poštanski žig — unutar između dva kruga ćirilicom crno TAŠKENT . U sredini 10.9.15

— U sredini adrese okrugli žig, crveno otisnut, dosta nejasan; ÖSTERREICH UND UNGARN ET VOM u sredini ZENS (vjerojatno da je cenzurirano na austrijskoj strani)

— Potpuno lijevo, ovalni pečat, otisak slova plavi, nejasan ...

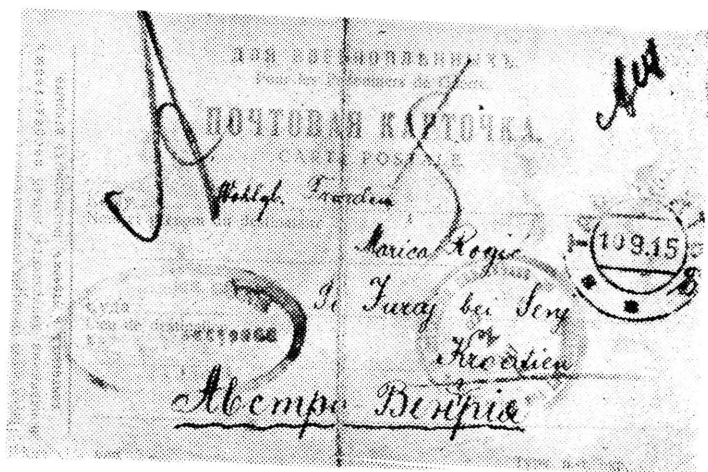
13a. Na drugoj strani dopisnice (carte postale), ćirilicom, crvenim slovima: Pismena saopćenja moguća samo na ruskom, francuskom i njemačkom jeziku. Malo više VI. Čopić piše:

10./23. VIII 1915.

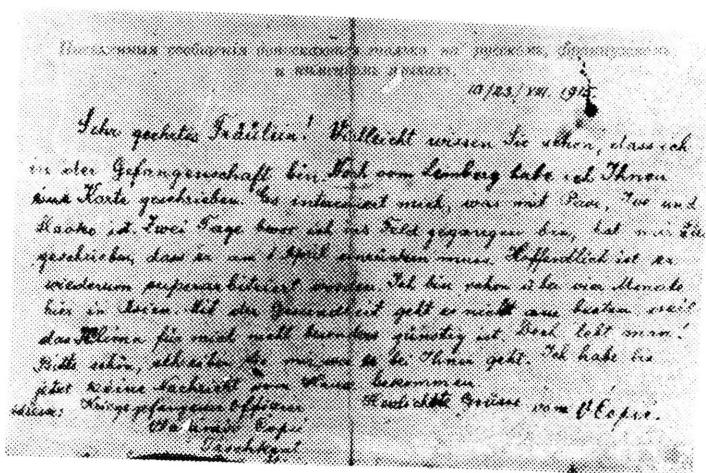
Sehr geehrtes Fräulein! Vielleicht Sie schon, dass ich in der Gefangenschaft bin. Noch von Leinberg habe ich Ihnen eine Karte geschrieben. Es interessiert mich, was mit Pave, Ive, und Slavko ist. Zwei Tage bevor ich ins Feld gegangen bin, hat mir Pave geschrieben, dass er am 1. April einrücken muss. Hoffentlich ist er wiederum superarbitriert worden. Ich bin schon über vier Monate hier in Asien. Mit der Gesundheit geht es nicht am besten, weil dan Klima mich nicht besonders günstig ist.

Doch lebt man! Bitte schön, schreiben Sie mir, wie bei Ihnen geht. Ich habe bis keine Nachricht vom Hause bekommen.

*Herzlichste Grüsse
von V. Čopić*

Sl. 59 — Prednja i zadnja strana dopisnice koju je Vladimir Copic uputio iz Taškenta 1915. Mari- ci Rogić u sv. Juraj.

Adresse:

Kriegsgefangener Offizier
Vladimir Copic
Taschkent
Russland

III Batterie

U slobodnom prijevodu tekst glasi:
Cijenjena gospodice! Možda već znate da se nalazim u zarobljeništvu. Još iz Leinberga pisao sam Vam jednu dopisnicu. Zanima me šta je s Pavom, Ivom i Slavkom. Dva dana prije nego što sam otišao na frontu, pisao mi je Pave da mora 1. travnja u vojsku. Nadam se da je opet ponovno bio vraćen. Ja se već preko četiri mjeseca nalazim ovdje u Aziji. Sa zdravljem mi nije baš ponajbolje, jer mi klima ovdje nije baš povoljna. Ipak se živi! Molim lijepo, pišite mi kako je vama. Ja do sada nisam dobio nikakve vijesti od kuće.

Srdačni pozdravi
od V. Copicća

Adresa:

Ratni zarobljenički oficir
Vladimir Čopić
Taškent
Rusija
III baterija

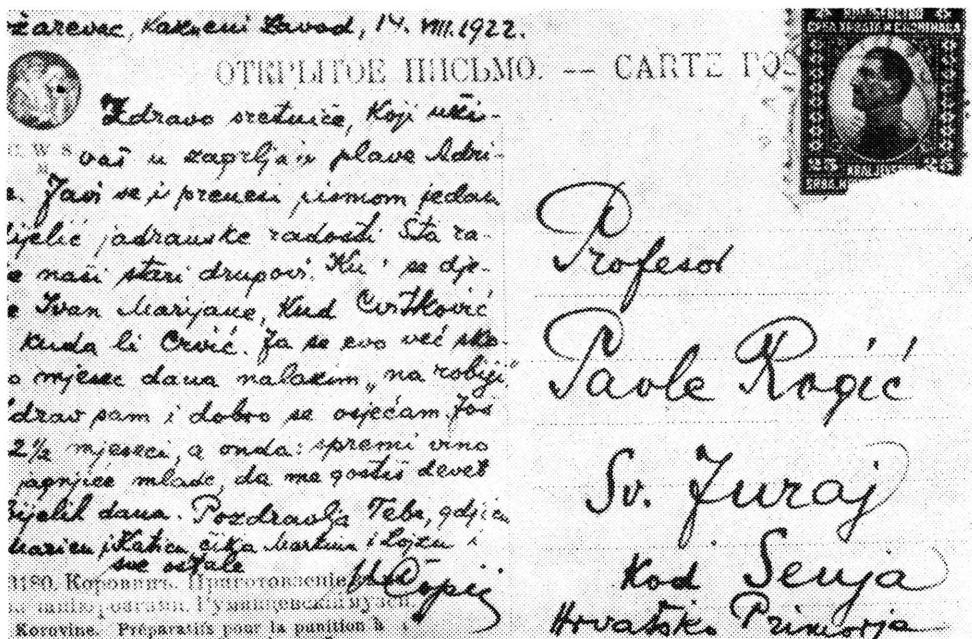
14. Godine 1922. Čopić se nalazi na robiji u Požarevcu, odakle piše razglednicu koja prikazuje pripreme robijaša za šibanje. (Slika je reprodukcija originala iz muzeja Karovine u Rumunjskoj). Čopić se ovom dopisnicom javlja svom prijatelju, tada već profesoru Pavi Rogiću u Jurjevu. S desne strane nalazi se tintom u krasopisu napisano:

Profesor

Pavle Rogić
Sv. Juraj
kod Senja
Hrvatsko Primorje

Na lijevoj strani:

Požarevac, Kazneni zavod, 14. VIII 1922.
Zdravo sretniče, koji uživaš u zagrljaju plave Adrije. Javi se i prenesi pismom jedan dijelić jadranske radosti. Što ra-

Sl. 60 — Dopisnica Vladimira Čopića upućena iz Požarevca 1922. Pavlu Rogiću u sv. Juraj.

*Sl. 61 — Jovo Copic,
otac Vladimira i Mi-
lana Copic'a, oko
1924.*

*de naši stari drugovi. Kud' se dje-
de Ivan Marijane, kud Cvitković
a kuda li Crvić. Ja se evo već sko-
ro mjesec dana nalazim »na robiji«.
Zdrav sam i dobro se osjećam. Još
12 1/2 mjeseci a onda: spremi vino
i jagnjiće mlade, da me gostiš devet
bijelih dana. Pozdravlja Tebe, gđicu
Maricu i Katicu, čika Martina i Lojzu i
sve ostale*

V. Copic

Sl. 62 — Pogled na Jurjevo od juga.

Dana 1. VII. 1921. Vladimir Čopić je uhapšen i zatvoren u beogradskoj Glavnjači. Dana 23. II. 1922. na sudskom procesu izrečena je presuda trideset-trojici komunista, među njima i Vladimiru Čopiću, koji je zbog komunističke djelatnosti i propagande osuđen na 2 godine robije. Odavde se 14. kolovoza 1922. Čopić javlja dopisnicom svom školskom drugu prof. Pavi Rogiću, navodeći da je na robiji u Požarevcu »skoro mjesec dana«. To znači da je na robiji u Glavnjači i Požarevcu proveo više od 2 godine (2 godine, 2 mjeseca i 2 dana).

15. Slika (carte postale onog vremena) prikazuje starog Jovu Čopića, oca Vladimirova, koji je prema sjećanju starih Varošana doselio iz Srba u Lici u Senj oko 1875. Po zanimanju je bio krojač. Kako je bio pravoslavne vjere, bio je i zvonar pravoslavne crkve Velike Gospojine u Senju, sagrađene 1788. Oženio se Amalijom Lončarić oko god. 1885., Hrvaticom iz Senja. Živjeli su na periferiji grada, gdje je uz kuću Amalije stari J. Čopić kupio kućicu s vrtovima.

Prema sjećanju Mire Marulić, kćerke Stjepana Čopića, njezin djed Jovo Čopić umro je kao starac, kada je njoj bilo oko 5—6 godina, dakle oko 1924. Pokopan je u gradskom groblju sv. Vida, na parceli za pravoslavne. Njegova žena Amalija još je neko vrijeme živjela u Senju, a zatim je otišla kćerki Jeleni u Sušak, gdje je umrla i pokopana.

15 a. Ovu sliku Amalija šalje svom sinu Stjepanu, koji se tada nalazi u Brinju. Na poleđini slike napisala je staračkim ali čitkim pismom: »Dragi Sinko Stjepane! Evo Ti šaljem od pokojnoga Pape (oca) Sliku koju jesam dala izraditi da hoću napraviti križ papi na njegov grob ako mi bude moguće. Kako mi ti živiš sa svojom obitelji? Ja sam najviše bolesna. Primite svi skupa moj ljepi pozdrav. Vaša majka Amalija Čopić«.

Karta je upućena Stjepanu negdje oko 1925. u namjeri da i on podupre izradu kamenog križa sa slikom pokojnog oca. Dakle, to je vrijeme kada se Vladimir Čopić nalazi u emigraciji.